

s-a făurit lumea și omul a devenit ceea ce este azi.

Istoria religiilor, afirmă Mircea Eliade, nu este numai disciplină istorică, ca de pildă arheologia sau numismatica. Este și o hermeneutică totală, pentru că este chemată să descifreze și să explice orice tip de întâlnire a omului cu sacrul, din preistorie și până în zilele noastre. Pentru istoria religiilor, ca pentru toate celelalte discipline umanistice, calea spre sinteză trece prin hermeneutică. Conceptul de hermeneutică la Eliade exclude categoric înfeudarea față de vreo filosofie la modă. Un astfel de procedeu a făcut caduce, cu vremea, toate studiile care au venit după el. Hermeneutica în sine este absolut necesară.

Cu ajutorul hermeneuticii totale, creatoare pe care istoria religiilor ar trebui s-o practice, s-ar putea ajunge la un „nou umanism”. Până la urmă, hermeneutica creatoare schimbă omul: e mai mult decât o instruire, este chiar o tehnică susceptibilă de a modifica chiar calitatea existenței. Hermeneutica totală duce în mod necesar la „noul umanism” prin schimbarea pe care ea o operează asupra omului și prin unificarea inteligibilă a tuturor experiențelor umane posibile.

Bibliografie

1. Culiuanu Ioan Petru. Mircea Eliade. Ediția a II-a revăzută. Traducere de Florin Chirișescu și Dan Petrescu. Cu o scrisoare de la Mircea Eliade și o Postfață de Sorin Antohi. București: Editura Nemira, 1998.

2. Eliade Mircea. Istoria credințelor și ideilor religioase. Traducere din limba franceză de Cezar Baltag. Chișinău: Editura Universitas, 1992.

3. Eliade Mircea. Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie. Traducere de Cezar Baltag. București: Editura Humanitas, 1994.

VALORI UMANE ÎN CREAȚIA LUI CONSTANTIN STERE

Victor Juc, dr. hab. în șt. polit., prof. univ.

Lilia Braga, dr. în filos., conf. cercet.

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

THE HUMAN VALUES IN THE CREATION OF CONSTANTIN STERE

Constantin Stere pronounced himself for the moral-ideal unity of mankind. The driving force of human activity being will, pleasure, usefulness, beauty, and kindness. The moral unity of mankind can be accomplished, an

important role in philosophy, meant to ensure the foundation of the conceptual-theoretical support of this process.

Constantin Stere s-a manifestat exemplar nu numai ca un ilustru om politic, ocupând mai multe înalte funcții în stat, ca doctinar, fundamentând poporanismul, ci și ca filosof, supunând analizei mai multor aspecte, inclusiv ce țin de coordonatele moral-etice și umane. Cugetătorul consideră că forța motrice a desfășurării activității umane este voința, plăcerea, utilul, frumosul și bunătatea: „omul vrea să fie fericit, crede că trebuie să fie fericit și cu toate că nu poate ști dacă va izbuti vreo dată, vrea mai bine să moară luptându-se pentru un viitor fericit, decât să se supună faptului crud”. C. Stere se solidarizează cu E. Hartmann, care menționa că omenirea a concentrat atâta putere materială că poate distruge chiar tot universul și deci, problema dacă îl va distruge sau nu depinde de dorința și voința omenirii, de credința ei privind misiunea sa. În această ordine de idei, omul este înzestrat cu prerogativa deciderii, voința lui se bazează pe rațiunea practică, dar și pe domeniul moral. Fiind conduși de voință, oamenii au dreptul de a decide, de a-și determina direcția și conținutul activității, însă această hotărâre are ca suport utilul și moralitatea. Cugetătorul îi acordă fiecărui dreptul la opțiune, dreptul de a alege și fiecare alege fiind dirijat de năzuințele, presupunerile și dezideratele sale, însă în condițiile nonexistenței unei conștiințe de sine a întregii omeniri, a neomogenității extreme a omenirii și luptei dintre diferite grupări de coloratură extrem de nuanțată, probabilitatea transformării acestor tendințe în realitate, șansa lor de izbândă este diversă din cauză că societatea constă atât din individualități, cât și din ignoranți, care nu întotdeauna ei sunt conștienți de activitatea lor și nu toți oamenii au un scop comun de conținut moral.

„Dacă oamenii ar fi moralmente uniți într-un scop comun, problema filosofiei ar fi un lucru comparativ ușor”, ea ar trebui să formuleze conținutul „conștiinței generale” și să constate direcția „voinței generale” a oamenilor. Însă în condițiile unei dispersări totale practic nu există o „conștiință de sine a omenirii” ca formulare a adevărului și a dreptății în adevăr general omenesc, nu este o desăvârșire ideală și deci, nu poate fi vorba despre elaborarea filosofică a idealurilor și problemelor morale ale omenirii, despre necesitatea cărora au menționat I. Kant și A. Riehl. Filosoful român remarcă nonexistența unui scop moral pentru toți oamenii, pe de o parte, iar pe de altă, susține că omul vrea să fie fericit, crede că trebuie să fie fericit.

După toate probabilitățile, aici nu este o contradicție flagrantă – năzuințele de a fi fericit ar fi nu un scop comun și nu pot servi în calitate de factor unificator din punct de vedere moral, ci sunt numai interese generale ale oamenilor sau interese ale diferitelor grupuri de oameni, cu interese variate, de multe ori de conținut diametral opus, precum și lipsei sintezei științei cu năzuințele omenești într-o singură concepție largă și atotcuprinzătoare despre lume și viață.

Gânditorul consideră că unitatea ideală a omenirii, în principiu, poate fi realizată, rolul decisiv în desăvârșirea procesului îi revine filosofiei, aceasta având menirea să fundamenteze teoretic concepția unirii morale a comunității omenești, ținând cont de diversitatea intereselor umane, de multitudinea subdiviziunilor grupurilor de oameni pe orizontală și verticală.

În cadrul elaborării filosofice a ideilor și problemelor morale a omenirii, subliniază C. Stere, se reflectă personalitatea morală a filosofului, fiind valabilă pentru toate timpurile. Filosoful este produsul împrejurărilor, condițiilor concrete în care își desfășoară activitatea și este extrem de dificil să se distanțeze complet de realitate. Însă, cu cât personalitatea lui morală este superioară și mai curată, cu cât ea este mai mult lipsită de determinări înguste, egoiste, cu cât filosoful este mai adânc devotat adevăratelor interese ale omenirii sau în măsura în care în condițiile concrete antagonismul de interese al diferitelor grupuri de oameni nu poate fi înlăturat, cu cât filosoful este mai devotat acelor interese de grup care coincid mai mult cu interesele generale ale omenirii, cu atât el dispune de mai multe șanse de reușită în soluționarea problemelor filosofice. Filosoful nu-și desfășoară activitatea într-un mediu închis în sine, izolat de ceilalți membri ai societății; fiind influențat de realitatea contemporană, nu se retrage complet din această realitate, însă cele mai mari șanse de a stabili baza teoretică a concepției unității morale a omenirii au acei filosofi care se apropie în cea mai mare măsură de conceperea intereselor generale ale comunității umane sau a intereselor acelor grupuri de oameni care în cel mai înalt grad sunt similare intereselor generale. C. Stere nu nominalizează interesele generale ale omenirii, ci remarcă numai persistența intereselor de semnificație generală pentru întreaga omenire, dar fără a indica care sunt acestea, fără a le nominaliza. De fapt, în baza celor expuse de C. Stere, care avea perfectă dreptate, aceste interese de ordin general încă nu au fost transpuse în viață din cauza antagonismului și a egoismului care generează interesele de grup, precum și

a lipsei fundamentării teoretice a concepției unității ideale a omenirii. Cert este că unitatea morală a omenirii este condiționată de stabilirea bazei teoretice și de transpunerea în practică a intereselor generale ale comunității umane, valorificarea lor ar semnifica obținerea acestei unități. Este necesar de notat că sintagmele „unirea ideală a omenirii” și „unirea morală a omenirii” poartă un conținut identic - unirea morală a oamenilor este un ideal, iar unirea ideală a oamenilor se bazează pe principii etice. Suntem tentați să credem că unul din interesele generale ale omenirii sau unicul interes de acest gen este năzuința de a fi fericit, de a se bucura de viață pe pământ; calea spre fericire, spre ideal se asigură prin intermediul științei, aceasta ar fi misiunea ei abordată din punct de vedere științific. Prin urmare, C. Stere pornește de la un ideal - unirea morală a oamenilor - și reclamă necesitatea fundamentării de interese a acestei concepții, unui suport filosofic, în vederea depășirii antagonismului de interese și stabilirii unității ideale a familiei umane. Cugetătorul nu prezintă un mecanism concret care ar asigura valorificarea acestui ideal, adică crearea conștiinței de sine a întregii omeniri, ci susține doar că o atare conștiință nu există, iar misiunea filosofiei este de a-i stabili baza teoretică, bază care i-ar argumenta semnificația. Considerăm că ordinea de idei relevată nu și-a pierdut actualitatea, în condițiile cataclismelor la care este expusă lumea necesitatea coeziunii comunității umane este incontestabilă, o asemenea concepție ar fi binevenită.

C. Stere întreprinde în stil clasic o succintă tentativă de a descrie conținutul raporturilor interumane în cadrul societății bazate pe unirea morală a omenirii: în centrul acestei societăți ideale panumane se va afla omul dezvoltat multilateral, înzestrat cu prerogativa de a-și determina într-un mod independent destinul. Trăsătura distinctivă a acestei societăți ideale panumane este stabilirea celui mai înalt grad de perfecțiune, de civilizație privind raporturile mutuale din cadrul societății umane. Conform opiniei cugetătorului, în viitor, în societate vor domina relații interumane bazate pe dreptate, iar fericirea, după toate probabilitățile, este accesibilă omului în condițiile persistenței dragostei reciproce, relațiilor interumane bazate pe dreptate și posibilității determinării independente a destinului propriu.

C. Stere recurge la descrierea destul de evazivă și lapidară a conținutului societății ideale reieșind din următoarele cauze:

- a) se interesa de problema rolului individual ca factor în evoluția so-

cială, fiind nevoit să apeleze și la etică pentru a duce la bun sfârșit raționamentele sale;

b) aceste gânduri au fost expuse în condiții vitrege pentru autor, în timpul aflării sale în Siberia Orientală, când întrebarea „pentru ce să mai trăim?” nu era numai o problemă pur teoretică și el căuta motive pentru consolare și supraviețuire.

Cugetătorul român era de părere că omenirea n-are un caracter etern, ci este localizată în cadrul unor limite temporale și sfârșitul ei este inevitabil. Ordinea de idei reflectată este, în linii mari, similară stării de lucruri descrisă în Sfânta Scriptură privind domnia împăratului Solomon - Statul Israel în perioada lui de domnie a ajuns la culmea ascensiunii, dar spre finele activității împăratului s-a pus baza dezagregării acestui stat unitar, fapt care s-a soldat, în ultima instanță, cu dispariția completă a Statului Evreu din lumea antică. Tabloul zugrăvit de C. Stere este aproximativ identic: omenirea va valorifica idealul suprem, va fi fericită (este de specificat că noțiunea „fericire” și noțiunea „ideal suprem” nu se dovedesc a fi, potrivit opiniei gânditorului, de conținut similar, aceasta din urmă este alcătuită din două componente – „unirea ideală a omenirii” și „stăpânirea deplină a pământului de către toate puterile unite ale omenirii”), însă dispariția acestei societăți ideale panumane și însăși a omenirii este inevitabilă și ireversibilă, chiar și în pofida faptului că oamenii vor depune o rezistență dârză; „homo militans”, această putere reală în univers (anume un așa tip de om apare în scrierea „încercări filosofice”), condus de înaltă responsabilitate civică, cu conștiința datoriei împlinite, trece în neființă.

Cugetătorul este convins de accesibilitatea acestui ideal, potrivit supozițiilor sale, numai slujirea idealului în toată măsura puterilor poate da un înțeles moral existenței noastre, care, de altfel, rămâne fără rost și fără noimă; numai lupta comună îi apropie pe oameni de acest ideal, fiecare pas în direcția dată apare ca o victorie, ca un triumf al rațiunii și al voinței omenesti, acest pas imprimă prin sine însuși un înțeles moral vieții fiecăruia. Fără îndoială, reflecția lui C. Stere este justă, deoarece omul trebuie să tindă spre ideal, însuși idealul poate fi considerat ca cel mai înalt și cel mai nobil din cadrul tuturor năzuințelor înalte și nobile ale omului. Idealul poate fi accesibil omului, soarta membrilor comunității umane depinde, în mare măsură, și de caracterul scopurilor propuse, precum și de inteligență și capacitatea soluționării lor. Cert este că valorificarea idealului este posibilă

numai în condițiile persistenței tendinței către acest ideal și luptei pentru soluționarea lui, omului revenindu-i în cadrul acestui proces un rol determinant și activ. Cugetătorul acceptă plenar reflecțiile lui A. Fouillée, care menționa că viitorul omenirii se află în mâinile oamenilor, iar societatea umană nu poate mai mult să se convingă că nu mai există un ideal foarte semnificativ pentru sine: „iar ca să credem în posibilitatea de a ne apropia mereu către ideal, susține C. Stere, avem temeuri din cele mai serioase”.

În scopul fortificării încrederii sale în puterea crescândă a omului asupra naturii, C. Stere face apel la raționamentele lui german E. Hartmann, care indica asupra eventualului pericol al distrugerii universului din cauza concentrării în mâinile oamenilor, în proporții tot mai mari, a puterii materiale. În vederea fundamentării concepției privind necesitatea valorificării naturii, cugetătorul recurge la autoritatea scrierilor sfinte, în special la paradigmele iudaismului: „omul este decretat ca stăpân al naturii, fiindcă se supune legii morale, ca temelie a ordinii universale”. În acest sens, omul devine factor al procesului istoric, legea de acest tip stă la baza organizării sociumului. În opinia noastră, având o încredere sporită în posibilitățile umane, C. Stere le-a supraapreciat în mare măsură, tendința de a supune natura intereselor sale și de a domina asupra ei devenea idealul suprem al activității umane privind transformarea întregului glob pământesc într-o modalitate de soluționare a scopurilor omenirii. Fără îndoială, hotarul dintre cunoaștere și necunoaștere (făcând uz de raționamentele lui I. Kant) se deplasează în favoarea cunoașterii, însă necunoașterea întotdeauna va prevala asupra primei. Se cuvine de precizat că este necesar să ținem cont de perioada când au fost expuse reflecțiile cugetătorului - sfârșitul secolului al XIX-lea, perioada marilor descoperiri științifice, a revoluției în fizică cu toate consecințele ei și numai luând în considerare realizările științifice din acel timp, precum și optimismul tineresc și revoluționar al gânditorului, putem estima și justifica reflecțiile lui. Însă dominația totală a omului asupra naturii este un ideal, ca și unirea morală a omenirii, acesta fiind un proces de lungă durată și necesită mult timp: după toate probabilitățile, omenirea nu se află nici în etapa inițială a procesului relevant, din cauză că fundamentarea teoretică a societății ideale panumane, potrivit aserțiunii lui C. Stere, se dovedea a fi o problemă de viitor și... actualmente nu avem destule temeuri pentru a putea afirma cu certitudine că o asemenea bază teoretică a fost deja fundamentată și trasată, iar omenirea s-ar afla pe calea

unirii ideale.

Așadar, Constantin Stere visa la unirea morală ideală a omenirii, care urma să fie bazată pe egala îndreptățire a tuturor membrilor familiei umane, în care s-ar recunoaște principii ale eticii kantiene. Fiind o influență directă a lecturilor sale din operele cugetătorilor neokantieni și cei pozitiviști (Auguste Comte, Alfred Fouillée, Richard Avenarius, Wilhelm Wundt), etica i se părea a fi unicul indiciu sigur al progresului social și o condiție pentru triumful definitiv al omului asupra forțelor oarbe ale naturii. Constantin Stere abandonează plenar teza marxistă privind dinamica antagonismelor sociale, el a prezentat o abordare umanitaristă fondată pe încredere în progresul moral al omenirii, în datoria etică a omului ca individualitate și a umanității în ansamblu. Filosoful se prezintă ca un exeget kantian – numai slujirea idealului cu maximum de efort poate imprima un înțeles moral existenței noastre.

Bibliografie

1. Stere Constantin. Scrieri. vol. V. Chișinău. Ed.: Hyperion. 1991. 556 p.
2. Juc Victor. Istoria gândirii politice din Moldova. Chișinău. F.E.-P. "Tipografia Centrală". 2017. 120 p.
3. Filosofia lui Constantin Stere în contextul culturii românești. Chișinău: "INTEREXȘTIINȚA-PRINT". 1997. 136 p.

G. MANTZARIDIS: ETICA GLOBALIZĂRII ÎNTRE HIMERĂ ȘI ADEVĂR

Lidia Troianowski, dr. în filos.

Institutul de Istorie

G. MANTZARIDAS: THE ETHICS OF GLOBALIZATION AMONG CHIMERA OR TRUTH

This paper is concern to the G. Mantzaradis' view on the bioethics principles in the context of the global transformations. In addition, it's try to put in evidence the importance to maintain the norms and principles of Christian ethics, because without that it lead to the configuration of a one-dimensional character in contemporary bioethics.

Fenomen total care sfidează toate paradigmele cunoscute, globalizarea - o gigantica mutație traumatizanta la toate nivele existenței, care se man-